

1. משנה מסכת ראש השנה פרק א משנה ב

בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר (תהלים ל"ג) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ובחג נידונין על המים :

2. שולחן ערוך אורח חיים סימן תקפד

(א) אין אומרים הלל בראש השנה ויום הכפורים הגה: ונוהגין לומר לבינו מלכנו על הסדר, ואם הוא שנת חן אומרים אותו (ר"ן פ"ב דר"ה וריב"ז סימן תקי"ב). ומאליכיים צפויטים ותפלות עד חלות (מהרי"ל).

3. משנה ברורה סימן תקפד ס"ק א

(א) אין אומרים הלל וכו' - לפי שספרי החיים והמתים פתוחים ואין יאמר שירה ואע"ג שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין מ"מ צ"ל ירא וחרד מאימת הדין ועי"כ נזכר לזכות:

4. משנה ברורה סימן תקפד ס"ק ג

(ג) על הסדר - לאפוקי מדעת הרב"י שמדלגין בכ"מ שמזכיר חטא ולדידיה אי"א אי"מ חטאנו לפניך מפני שא"א וידוי בר"ה (כדי שלא ליתן פתחון פה למקטרג) ולומר פסוקים שיש בהם הזכרת חטא אין קפידא לכו"ע כיון שאינו דרך וידוי. ובפירוש המחזור מפרש אי"מ חטאנו לפניך כלומר אבותינו חטאו שעבדו ע"ג (ואנו צריכין להתודות עליהם כמ"ש והתודו את עונם ואת עון אבותם) ואנו אין לנו מלך אלא אתה לכן עשה עמנו למען שמך ובוזה נתיישב מנהגינו שאומרים אותו בר"ה.

5. שולחן ערוך אורח חיים סימן תקצז סעיף א

(א) אוכלים ושותים ושמחים, ואין מתענין בר"ה ולא בשבת שובה; אמנם לא יאכלו כל שבעם, למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם.

6. רמב"ן בראשית פרק ב פסוק ג

ודע, כי נכלל עוד במלת "לעשות", כי ששת ימי בראשית הם כל ימות עולם, כי קיומו יהיה ששת אלפים שנה (ר"ה לא א), שלכך אמרו (ב"ר יט ח) יומו של הקב"ה אלף שנים. והנה בשני הימים הראשונים היה העולם כולו מים ולא נשלם בהם דבר, והם רמו לשני אלפים הראשונים שלא היה בהם קורא בשם ה', וכך אמרו (ע"ז ט א) שני אלפים תהו. אבל היתה הבריאה ביום הראשון האור, כנגד האלף של ימות אדם שהיה אורו של עולם מכיר את בוראו. ואולי לא עבד אנוש עבודה זרה עד שמת אדם הראשון:

ביום השני יהי רקיע ויהי מבדיל, שבו היו מובדלין נח ובניו הצדיקים מן הרשעים שנדונו במים:

7. רמח"ל – מאמר החכמה

ביום ראש השנה האדון ברוך הוא עומד כביכול בבחינת מלך על עולמו ועל כן הנה השעה להתפלל לפניו שיגלה כבוד מלכותו לגמרי בעולם

8. ספר אבודרהם שמונה עשרה ד"ה החמישי בברכת

ופירוש המלך המשפט... והראב"ד פירש המלך שהוא עצם המשפט כלומר שהוא עצם המדע והחכמה לשפוט תבל בצדק ואינו מקבל מזולתו שניא (ישעיה ג) ויגבה ה' צבאות במשפט.

9. שולחן ערוך אורח חיים סימן תרג

אף מי שאינו נוהר מפת של כותים, בעשרת ימי תשובה צריך לזוהר.

10. טור אורח חיים סימן תקפא

ורוחצין ומסתפרין ע"פ המדרש אי"ר סימון כתיב כי מי גוי גדול וגומר ר' חנינא ור' יהושע אומרים איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלהיה פי' מנהגיו ודיניו שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך יצא דינו אבל ישראל אינן כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחים בר"ה לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס לפיכך נוהגין לספר ולכבס בער"ה ולהרבות מנות בר"ה ומכאן תשובה למתענין בר"ה

11. משנה ברורה סימן תקפא ס"ק כה

(כה) מכבסין ומסתפרין בער"ה - להראות שאנו בטוחין בחסדו ית' שיוציא לצדק משפטינו. ומ"מ לא ילבש בר"ה בגדי רקמה ומשי כבשאר יו"ט דיהא מורא הדין אלא ילבש בגדים לבנים נאים [ט"ז בשם רש"ל]

12. משנה ברורה סימן תקפג ס"ק ה

והנה כל אלו הענינים עושין הכל לסימן טוב ולכן פשיטא שיזוהר מאד שלא יכעוס בימים האלו מלבד גודל האיסור כדי שיהיה לסימן טוב רק יהיה שמח לבו ובטוח בד' עם התשובה ומעש"ט:

13. רבנו חננאל מסכת ראש השנה דף טז ע"א

אמר ר' יצחק אין דנין לאדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר כי שמע א-לוהים אל קול הנער באשר הוא שם. ואע"פ שגלוי וידוע כי כשיגדל יצא לתרבות רעה. ירושלמי - ריב"ל אמר מהאי קרא (איוב ח) "אם זך וישר היית" אין כתיב כאן אלא "אם זך וישר אתה" עכשיו.

14. נחמיה פרק ח

(א) ויאספו כל העם פאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים ויאמרו לעזרא הספר להביא את ספר תורת משה אשר צוה ידן את ישראל:

(ב) ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הקהל מאיש ועד אשה וכל מבין לשמע ביום אחד לחדש השביעי:

(ג) ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים מן האור עד מתצית היום נגד האנשים והנשים והמבנינים ואזני כל העם אל ספר התורה:

(ח) ויקראו בספר בתורת האלהים מפרש ושום שכל ויבינו במקרא:

(ט) ויאמר נחמיה הוא התרשטא ועזרא הכהן הספר והלויים המבנינים את העם לכל העם היום קדש הוא לידן אלהיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם פשמעם את דברי התורה:

(י) ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חנות ידן היא מעצבים:

(יא) והלויים מחשים לכל העם לאמר הסו כי היום קדש ואל תעצבו:

וזהו שמבאר הכתוב למה אמרו ואל תבכו, משום שבכו, אבל אם לא היו בוכים ודאי שהיו מעוררים לבכי, כלשון יום זכרון תרועה⁶, שקראו בתורה אז כדין המשנה במגילה דף ל' ב' ברה"ש בחודש השביעי וגו', ור"ל שלבד התרועה בשופר, יש לזכור ענין תרועה בלב, ולהתעורר למלחמה עם משטינים, והלא דוד המלך ע"ה כשהלך למלחמה אנושית, וכזאת התורה הוא בוטח, ובברכת יעקב ומשה, וגם היה גבור ואנשיו גבורים, מכ"מ כתיב שמע ה' קול יהודא⁷ אח"כ ידיו רב לו, וכבר פרשתי לשון הכתוב ללמד בני יהודה קשת⁷, שהוא תפלה, וכדאי' בכ"ב קכ"ג בחרבי ובקשתי בצלותי ובבעותי, צלותי היינו זכות רנה של תורה שנמשל לחרב, ובעותי היינו תפלה, ושאל המלך לא ניצרך לתפלה, ואכ"מ ומכש"כ אנחנו שנלחמים עם כחות הרוחניים, ועל חיינו בעוה"ז ובעוה"ב, ומה גבורתנו ז"מה כחנו, ומכש"כ דאע"ג שיש לנו כלי זיין והבטחה דבקול שופר נזכרים לטובה, מכ"מ יש לנו להקדים בתפלה לצרה ולהרים קול וזהו זכרון תרועה.

אבל יש להבין למה כשבכו הוזהירו שלא לבכות עוד, ומה לנו שיבכו עוד. והענין הוא עפ"י הכתוב בדבה"י א' י"ב ל"ב מזבולון יוצאי צבא וגו' ולעדר בלא לב ולב, ומובא ברש"י שם שאי' בב"ר בין במתכוין ובין שלא במתכוין היו מנצחים, ועדיין אינו מבואר לשון בלא לב ולב, בלא לב מיבעי. אלא הענין דכשהולכים למלחמה, ודאי שאין לאכול ולשתות ולשמוח ולהסיח דעת כי למלחמה הוא הולך, אלא שיש להתעורר ולהתעצב ולדעת מה לעשות, ומכ"מ כל זה טוב קודם שבאים לתוקף המלחמה, אבל כשבא לתוקף המלחמה, ניצרכים להרחיב את הלב ולשכוח כל עצבות מהלב, דמרפה יניח חטאים גדולים בעת הסכנה, ונמצא שנצרך להפוך תכונת הלב, מתחלה עצבות בכי וחשבון הנפש ותשובה ויודי, אבל בשעת המלחמה שמחה וחזק הדעת, אבל מזבולון לא נצרכו להפוך את תהלוכות הלב, וזהו ענין מלחמת הרוחניות ג"כ, שעד שלא באנו לתוקף המלחמה היינו תקיעת שופר יש לזכור על מה אנו באים ולשוב וכדומה, ומכ"מ בשעת תקיעת שופר יש להיות בטוב לב ולבטוח בהש"ת, ולא להיות בחלישות הדעת וליתרע מזליה, אבל כל זה כשבכו תחילה אבל אם לא היו מתעוררים מתחלה, ההיסח הדעת ממלחמה ודאי יותר מסוכן מהכל.

ועדיין יש להבין, הוספת דברי עזרא ביחוד, לכו אכלו משמנים וגו' כי הדות ה' מעוזכם, והלויים הוסיפו לומר לכל העם הסו כי היום קדש ואל תעצבו. כתיב אשרי העם יודעי תרועה וגו', והענין עפ"י משל, אחד היה לו משפט קשה לפני שרי המלך במדינה אחרת, אבל המלך חפץ בהצדקו באשר יודע כי אוהב הוא למלך בכל נפשו, ובכ"ז לא היה להמלך במה להצדיקו, באיזה פעולה טובה, מה עשה המלך צוה לקבוע משפטו באותו יום ידוע לו, וכשהגיע אותו יום נכנס המלך לאותה מדינה, וכל העם יצאו לקראתו בשמחה כנהוג, וגם הוא שכת כל דאגותיו ויצא בשמחה ובטוב לב, וגם משמח לאחרים, והכל ראו גדול אהבתו להמלך, ולא שהוא רוצה להיות שמח ובטוב לב, ובוה זכה בדין. ככה קבע הקב"ה את דיננו ביום המלוכה, אשר הוא יום חג ה' כאשר בארנו הפסוק בהושע ט' ומה תעשו ליום מועד דבר העמק ברלין, נפתלי צבי יהודה עמוד מס 337 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וליום חג ה', ולולא יום הדין היה לנו שמחה עצומה שזכינו להמליכו, ואנחנו לבד עבדיו הממליכים אותו, אבל גם אימת הדין לנגדנו, ובכ"ז מי שיודע בנפשו שאהבת ה' בקרבו משליך עצבונו מלבבו, ושמח בשמחתו ית"ש, וזה עצמו הוא זכות גדול, רק שיהא באמת ולא מהול בשמחה של הבל כשמשכח עצבונו שלא בשביל כבודו ית"ש. והיינו דכתיב אשרי העם יודעי תרועה, ה' באור פניך יהלכון, ר"ל שיודעים אימת הדין, ומכ"מ הולכים בשמחה באור פני ה', משא"כ כשאין להם אימת הדין אין זה רבותא.

והוא שאמר עזרא כי הדות ה' היא מעוזכם, זה גופא היא מעוזכם וזכותכם, אבל כ"ז שיהיה באמת בשביל הדות ה' וכבודו, ומשו"ה הוזהיר ושלחו מנות לאין נכון לו, שישמחו גם עתה ויתקדש שמו ית' ביותר, ולא להנאת עצמו, אבל כ"ז הוא לבחירי ה' וכמאמר הכתוב הנ"ל אשרי העם וגו', אבל לשאר המון העם קשה לעמוד בבחינה זו של אהבה, ומשו"ה הוסיפו הלויים להחשות דעכ"פ שאל יראו עצבות ביום חג ה', דזהו מיעוט הכבוד, ואם שאין יכולים לשמות מאימת הדין, בכ"ז אין להעצב באותה שעה כל כך⁸.

דבר העמק ברלין, נפתלי צבי יהודה עמוד מס 338 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה